

Demokratidag 2008-10-23

**“Hur ska Mora möta
miljöutmaningarna?”**

”Hur ska Mora möta miljöutmaningarna?”

Framtiden tillhör oss alla. Vi har därför ett gemensamt ansvar, både för oss själva och kommande generationer. Det gäller i synnerhet på miljö- och energiområdet. Där är tidsperspektiven långa och det som görs – eller inte görs – får konsekvenser under lång tid. Men om vi gör kloka val redan nu står vi bättre rustade inför en framtid där bensinen kanske kostar 50 kronor per liter.

Kommunen arbetar därför med denna fråga utifrån flera infallsvinklar. Vi har en miljöplan, en energiplan och deltar i olika projekt. Allt med målet är att göra Mora till ett mer hållbart samhälle och en ännu bättre plats att bo på. Inriktningen är inte enbart mot miljö och energi; den omfattar även samhällsutvecklingen i ett vidare perspektiv. Vi vill engagera Moraborna i det här projektet och då särskilt våra ungdomar. Kreativa idéer behövs, därför blir frågan i rubriken också temat för årets Demokratidag.

Demokratidagar för ungas inflytande har årligen, sedan 2001 genomförts i Mora. I år diskuterade ett hundratal elever i åldern 9-19 år temat för dagen, ”Hur ska Mora möta miljöutmaningarna”? Medlemmarna i Mora Ungdomsråd (MUR) är ledare och ansvariga för gruppdiskussionerna. I varje grupp finns det också en tjänsteman eller politiker som biträdande ledare. Det är ett viktigt forum där förtroendevalda och tjänstemän får en möjlighet att få reda på hur unga ser på de miljöutmaningar som står framför oss. Den slutrapport som arbetas fram är ett viktigt dokument för fortsatta samtal.

Nyckeln till att skapa ett Mora där alla är med och tar ett eget ansvar för att bygga ett bättre samhälle, den äger vi själva. I Mora försöker vi med stapplande steg ta tag i de processer som behövs för att skapa ett öppet och deltagande samhälle. Tack vare det goda samarbetsklimat som råder i kommunen har jag stora förhoppningar om att ungdomsdemokratin kan fortsätta utvecklas till nytta för alla medborgare, och att vi känner stolthet över att vi tillsammans är med och bygger det gemensamma lokala samhället.

Mora i november 2008

Peter Helander
Ordförande
Kommunstyrelsen

Gruppledarutbildning - inför Demokratidagen

För att klara av uppgiften som gruppledare under Demokratidagen anordnas en utbildning under en halv dag. Då får medlemmarna i Mora Ungdomsråd (MUR) och de politiker och tjänstemän som anmält sitt intresse att delta, dels lära sig Demokratidagens arbetsmetod, en "turboversion" av Framtidsverkstad (Metoden beskrivs längre fram i rapporten), dels får de ungdomar och vuxna som ska jobba ihop i respektive grupp möjlighet att lära känna varandra och planera arbetet i gruppen. MUR har huvudansvaret för gruppdiskussionerna medan de vuxna har en mer stödjande roll. Detta betonas också under utbildningen.

Den 20 oktober samlades 16 ungdomar och 12 vuxna på Moraparken. Efter en gemensam lunch tog Mona Sandberg och Ellen Lidegran tag i eftermiddagens arbete. Upplägget på utbildningen är att deltagarna får själva vara med och uppleva hur det kommer att gå till under Demokratidagen, det vill säga uppvärmningsövningar, kritikfas, visionsfas, handlingsfas och "pluppande", men med skillnaden att temat för dagen var "hur det är att vara gruppledare". Mycket tid gick också åt till att diskutera olika scenarier som kan uppstå, och genomgång av det minutiösa tidsschema som måste följas.

Mona och Ellen byggde upp en trygg och stabil plattform för gruppledarna att vila på.

Ytterligare en utbildningsdag genomfördes inför Demokratidagen. Det var 15 elever från gymnasiet handelsprogram som under en förmiddag utbildades med uppgift att dokumentera resultaten i gruppdiskussionerna, och vara en länk mellan gruppen och webb-sändningen.

Om modellen - Framtidsverkstad

På Demokratidagarna använder vi oss av modellen Framtidsverkstad. Framtidsverkstad som metod syftar till att få människor med olika bakgrund, infallsvinklar och perspektiv att formulera gemensamma visioner och därefter ta fram konkreta planer som vilar på gemensam grund. En framtidsverkstad leder ofta till oväntade idéer och kreativa lösningar. Metoden bygger på en gemensam grundsyn om människors lika värde.

"Lineup" och presentation av funktionärerna för dagens diskussioner, d.v.s. gruppledare och dokumentatörer.

Framtidsverkstad är en demokratisk och pedagogisk metod för att belysa och tydliggöra gemensamma problem, formulera visioner och utveckla idéer hos en grupp människor. Metoden är utvecklad av framtidsforskaren Robert Jungk i Tyskland på 1960-talet. Den har använts av samhällsarbetare som ett led i att finna alternativa metoder för utveckling av föreställningar om framtiden baserade på den enskilde människans aktiva medverkan. Under Demokratidagarna använder vi oss av en förenklad variant av modellen.

Max Vikström och Lars-Olof Kallur från gymnasiet medierprogram såg till att sändningarna via webben fungerade. Till sin hjälp hade de lärarna Davorin Ljevack och Stefan Bergqvist.

Deltagare

85 elever i åldern 9-19 år deltog i 9 olika grupper. Dessutom deltog som gruppleddare 16 ungdomar från MUR samt 11 politiker/tjänstemän, och 13 elever från gymnasiet medverkade som dokumentatörer. I övrigt fanns ett 20-tal personer i egenskap av koordinator, filmteam, teknisk support, hjälpedor etc. med under dagen.

Allt fler kommuner har fått upp ögonen för hur Mora arbetar med ungdomars delaktighet och inflytande. Politiker och tjänstemän från Håbo, Rättvik, Storfors, Filipstad och Kristinehamn, samt Region Dalarna, samarbetsorganet för länets samtliga kommuner, hade anmält sitt intresse för ett studiebesök. Södertälje hade även skickat fyra ungdomar som fick ta en aktiv del i arbetet i varsin grupp. Tillsammans var det 14 representanter som kommit till Mora för att se och lära. Kanske också för att få impulser att pröva själva.

Ordförande i Södertälje och Mora Ungdomsråd har hittat varandra.

En av besökarna var Peter Olin från Filipstad

Demokratidagens upplägg

Inledning

När deltagarna kom till Moraparken togs de omhand av gruppledarna för registrering och indelning i grupper. I avvaktan på invigningen underhöll Ellinor Wiik deltagarna med att spela gitarr och välljudande sång. Ellen Lidegran, medlem i Mora Ungdomsråd (MUR) öppnade dagen och hälsade alla hjärtligt välkomna, innan hon lämnade över ordet till Ungdomssamordnare Åke Nyström. Han berättade om dagens innehåll, praktiska detaljer och om dagens tema "Hur ska Mora möta miljöutmaningarna?". Temat har diskuterats fram och beslutats av MUR och KS-ordförande Peter Helander. Ett val som grundar sig på de olika satsningar och projekt inom miljöfrågor som kommunen tagit. Bland annat det miljö- och energisamarbete som kommunen gått in i tillsammans med E.ON och näringslivet representerat av Siljans Sågverks AB. Målet är att göra Mora till ett långsiktigt hållbart samhälle och för att åstadkomma det vill man engagera Morabor i alla åldrar och stimulera dem att komma med tips och idéer om hur detta bäst kan bli verklighet.

Ellinor Wiik underhöll deltagarna i avvaktan på invigningen.

Mycket har hänt och genomförts av det som lyfts fram och diskuterats på Demokratidagarna under åren. Utvecklingen har varit positiv sedan den allra första Demokratidagen 2001. Ett exempel är det beslut kommunfullmäktige tog 2007 att "Mora Ungdomsråd (MUR) och kommunstyrelsen inbjuder gemensamt till framtida Demokratidagar". En punkt bland fyra i ett viktigt beslut som stärker ungdomarnas inflytande. Det senaste i raden av genomförda åtgärder är ett projekt som rör elevinflytandet, utifrån synpunkter som kommit fram från den senaste Demokratidagen och Hearingen samt från LUPP-enkäten.

Kritikfasen

När grupperna så småningom hittat fram till sina rum, inleddes grupparbetena med en presentationsrunda innan arbetet med kritikfasen tog fart. Då har alla möjlighet att lyfta fram det som är dåligt, det som saknas eller annat som man är missnöjd med. Alla synpunkter skrivs upp på blädderblock av gruppledarna. För att prioritera fram gruppens värstalista får varje deltagare fem "pluppar" som de får klistra upp vid den, eller de synpunkter som de tycker är värst.

Visionsfasen

Efter en kort bensträckare var det dags för nästa arbetspass, visionsfasen. Istället för att kritisera får deltagarna möjlighet att presentera sina drömmar och önskemål om hur det ska se ut i Mora för att de ska trivas och må bra. En bästalista tar form efter "plupandet", och belöningen för ett gott arbete under förmiddagen är en gemensam lunch.

Allt det som deltagarna lyfter fram skrivs ner på blädderblock. Det blir också underlag för prioriteringslistor och handlingsplaner. Här är bästa- respektive värstalista som grupp 1 (årskurs 4 och 5) arbetat fram.

Handlingsfasen

Under tredje perioden av Demokratidagen är det dags för grupperna att fingnugga på sina bästalistor och presentera en handlingsplan. VAD ska göras, HUR ska det gå till, VEM ska göra det och NÄR. En av målsättningarna är att skapa en idébank utifrån dagens tema och stärka barn och ungdomars delaktighet i samhällsutvecklingen. Det har verkligen skett. I slutdokumentet finns ovärderliga förslag och idéer från Moras barn och ungdomar.

Trots att det varit en lång och intensiv dag är Daniella Bar-Noy, Linnea Ivarez och Diana Laggar nöjda med dagens arbete.

Avslutning

Efter en lång och intensiv dag var det återsamling för alla i stora salen. Deltagarna informerades om att vid nästa Hearing den 9 december kommer dagens resultat att diskuteras djupare. Efter en kort redovisning av vad de olika grupperna kommit fram till och ett stort tack till alla närvarande, tog Marie-Louise Lind från MUR kommandot över alla deltagare och gjorde "Raketen" som avslutning på dagen.

Avslutningen med deltagarna. Totalt ungefär 150 personer ställer upp sig för att göra en "raket".

HANDLINGSPLANER

Grupp 1

VAD: En dag utan bil.

VARFÖR: Verkar intressant, bra för miljön. Bättre för luften, bra för motionen

VEM/VILKA: Hela Mora kommun.

NÄR: Cirka var tredje månad.

HUR: Om man åker bil får man böta.

VAR: Avspärrade vägar.

VAD: Miljöbil.

VARFÖR: Mindre koldioxidutsläpp.

VEM/VILKA: Alla

NÄR: Nu.

HUR: Göra miljöbilar billigare, Mora kommun bidrar till de som köper miljöbil.

VAR: Hela Sverige.

VAD: Samåka.

VARFÖR: Spara på miljön, billigare och man kan ha bilen längre.

VEM/VILKA: Olika klubbar.

NÄR: När man skall åka någonstans.

HUR: Prata dagen före, schema.

VAR: Mora kommun lånar ut bilar gratis, dit man ska.

VAD: Fler bytardagar.

VARFÖR: Så man kan använda det igen, det finns de som ej har råd att köpa nytt.

VEM/VILKA: Folk engagerar sig.

NÄR: En gång i månaden, hela dagen.

HUR: Göra reklam för bytardagarna.

VAR: I en stor lokal.

VAD: Cykla.

VARFÖR: Bra för miljön, släpper ej ut avgaser och bra för motionen.

VEM/VILKA: Alla.

NÄR: Så ofta som möjligt.

HUR: Fler cykelvägar, reklam och tävlingar.

VAR: Överallt.

VAD: Åka buss.

VARFÖR: Bra för miljön

VEM/VILKA: Alla.

NÄR: Oftare på dagen, fler ställen.

HUR: Sänk priserna på att åka buss.

VAR: I kommunen.

VAD: Ge bort gamla kläder.

VARFÖR: Slipper köpa nya.

VEM/VILKA: De som vill.

NÄR: 4 ggr om året.

HUR: Hyra en billig lokal.

VAR: I en lokal, på gågatan eller på gräsmark.

Grupp 2

VAD: Insamling för miljön

VARFÖR: För att klimatet ska bli bättre och för att man ska kunna göra

miljövänliga produkter

VEM/VILKA: Kommunen, banken och näringslivet

NÄR: 2009

HUR: De som engagerar sig och samlar in pengar, startar en fond.

VAR: Börja i Mora och sen i hela Sverige.

En hemsida ska finnas där man kan läsa mer om fonden och donera.

VAD: Miljömuseum

VARFÖR: För att förstå att miljön är viktig och för att man ska ha kul när man lär sig, för alla åldrar.

VEM/VILKA: Kommunen

NÄR: 2009 - 2010

HUR: Skaffa en lokal och bygger ut den så att den passar, el från Hemulån, solceller.

VAR: Hemus

VAD: En miljövänlig spelhall

VARFÖR: För att ungdomar och familjer ska ha kul tillsammans, en mötesplats.

VEM/VILKA: Kommunen, frivilliga

NÄR: så fort som möjligt, 2009- 2010

HUR: Försöka få folk att engagera sig genom olika sätt att få kontakt med dem,

t.ex. telefon, annonser, solceller, vindkraftverk. GRATIS INTRÄDE.

VAR: Centrala Mora

Grupp 3

VAD: **Polarisen: polarisen smälter**

VARFÖR: För mycket avgaser

VEM/VILKA: Det drabbar isbjörnar, pingviner, människorna

NÄR: Så fort som möjligt

HUR: Att inte åka bil i onödan

VAR: På nord och syd polen

VAD: **Inte bespruta maten**

VARFÖR: Det är giftiga ämnen i det

VEM/VILKA: Dom som odlar det

NÄR: Alltid

HUR: Inte bespruta

VAR: På bakgården t ex

VAD: **Billigare eko-mat**

VARFÖR: Bättre för oss och naturen.

VEM/VILKA: Kommunen eller staten

NÄR: Nu eller om ett år

HUR: Genom lag

VAR: Överallt

VAD: **Minskad nedskräpning**

VARFÖR: För att det är dödligt för miljön

VEM/VILKA: Så många som möjligt

NÄR: Så fort som möjligt

HUR: Fler soptunnor

VAR: Överallt

Grupp 4

VAD: **Trafik** Utveckla kollektivtrafiken.

VARFÖR: Minska trafik och avgaser för att sedan utveckla en bättre miljö.

VEM/VILKA: Dalatrafik, SJ, Swebuss, bilägare, politiker.

NÄR: Så fort som möjligt.

HUR: Politikstyrning, tidig utbildning om miljön och dess hot,

VAR: Mora börjar, som sedan blir ett bra exempel och inspirerar städer runt omkring. Såklart också globalt.

VAD: **Miljömärkta varor:** Vi vill ha mer och billigare ekologisk mat.

VARFÖR: Bättre för miljön och oss människor, för alla.

VEM/VILKA: Alla konsumenterna, producenterna. Alla involverade.

NÄR: Så fort som möjligt, idag.

HUR: Börja med ekologisk mat i skolor, vilket kan ge en efterfrågan hemma.

Påverka varandra, bjud vänner på ekologisk, god, nyttig mat.

VAR: Skolor i Mora, och sedan påverka andra skolor i Dalarna, sedan vidare i Sverige.

Grupp 5

VAD: **Stoppa nedskräpningen**

VARFÖR: Ren och bättre miljö

VEM/VILKA: Alla ska bidra

NÄR: Nu

HUR: Slänga sophållare och återvinningsstationer, Städernaskan jobbar inte på/vecka, prata om nedskräpning/skolan

VAR: Överallt

VAD: **Kortare transporter**

VARFÖR: Mindre avgaser - bättre för djuren

VEM/VILKA: Information i skolan, färre köper

NÄR: Nu

HUR: Lärare informerar, speciella lektioner, maten lagas i skolan

VAR: Skolan

VAD: **Sluta använda kemikalier**

VARFÖR: Skadligt för människor och djur

VEM/VILKA: Vi, (grupp 5) och myndigheter

NÄR: Så fort som möjligt

HUR: Sluta köpa produkter med farliga kemikalier + stifta lagar

VAR: Affärer och kemiska fabriker

Grupp 6

VAD: Djuren

Hjälpa djuren att överleva, bygga naturreservat.

VARFÖR: Djuren behöver varandra för att överleva- ex. Mat

VEM/VILKA: Alla, folk slutar skräpa ner. Kommunen kan fixa naturreservat

NÄR: Så fort som möjligt

HUR: Sluta skräpa ner, släppa ut mindre avgaser, inte bygga så mycket, inte störa på djurens revir/ naturreservat, bättre veterinärvård.

VAR: Överallt där djuren finns.

VAD: Stor träningslokal i centrala Mora

En träningshall för olika träningsföreningar, en hall var i ett enda stort hus med inriktning att få så många som möjligt att röra på sig; spinning - stepup - truggymnastik -gym – innebandy – fotboll – handboll – basket – slalom – simlängder – friidrott - en mötesplats för ungdomar som vill ha kul tillsammans.

VARFÖR: För att alla sporter ska få lika stor chans som hockeyn att kunna träna och utvecklas. Skolor och andra föreningar ska ha chans att kunna träna och välja mellan olika idrotter. Att alla ska få en chans att hålla sig i form och ha kul!

VEM/VILKA: Kommungubbar och byggprogrammet som kan hjälpa till under sina 3 år då man ska göra ett projekt. Även frivilliga privata personer, föreningarna som vill ha ett ställe i hallen. Sponsor reklam på byggnaden.

NÄR: Så fort som möjligt

HUR: Se fråga vem/vilka

VAR: Vi river Ryssahallen och bryggeriet + utbyggnad. Prästholmen kan göras om helt till ett ideellt idrottscenter.

VAD: Miljöråd

Ta upp i varje skola, skolmaten förbättras, mer aktiviteter på rasterna.

VARFÖR: För att förbättra skolans miljö i korridorer, i klassrum, på skolgården m.m.

VEM/VILKA: Elevråd/ rektor

NÄR: Så fort som möjligt

HUR: Förmedla till varje klass/ lärare

VAR: I skolan

VAD: Cykelbanor runt siljan

VARFÖR: Få folk att cykla mer så man spar miljön, bensin, pengar, bra för turism

VEM/VILKA: Vägverket och kommunen

NÄR: Så fort som möjligt, inom en snar framtid

HUR: Vägverket och kommunerna runt Siljan samarbetar för att få in pengar.

Kommunen startar en stor cykeluthyrning, så de tjänar pengar, det hjälper miljön.

VAR: Runt Siljan, i städer så man inte måste cykla på stora bilvägar långa sträckor.

Grupp 7

VAD: Handla mer lokalproducerat.

VARFÖR: Större arbetskraft, mindre onödiga transporter, bättre kvalitet

VEM/VILKA: Konsumenten ställer krav, allas ansvar, bättre reklam

NÄR: Så fort som bara möjligt

HUR: Alla ska samarbeta (konsumenten, producenten + politikerna), ha mer lokalproducerat i butikerna. Reklamera, man skriver på produkten vad individen + samhället tjänar på att välja den produkten. Koldioxidmätare på produkten/varan.

Använda sig mer utav stora profiler för att reklamera den "miljövänliga varan".

Föreläsningar i skolorna

VAR: Börja hemma, i affären, i Mora, fabriker, bondgårdar, media, lokalmedia, i skolor. Barnprogram, jul/midsommar, bingo, Vasaloppet, reklamera massa miljövänliga produkter, Eurovision, Melodifestivalen.

VAD: Miljö i media

Media (tidningar) skall skriva mer om miljö på ett sätt så att ungdomar förstår och börjar tänka och agera.

VARFÖR: Rädda Jorden, bra miljö i Mora

VEM/VILKA: Kontakta media, Stoppa in på sportsidan, berätta om konsekvenserna i media. Skräckpropaganda

NÄR: NU!

HUR: Gå in på mt/dd/rikstidn.

Radiosiljan/Radio Dalarna

VAR: GävleDala TV4

VAD: Mer ekologisk mat i Mora

Vara mer nyttiga! Minst 70/50/100 %

VARFÖR: Mindre besprutning. Ökad efterfrågan - mer tillgång. Mindre gifter i kroppen

VEM/VILKA: Ungdomar ställer krav på rektorn. Prioritera

NÄR: Nu innan våren

HUR: Vem

VAR: Mora

Grupp 8

VAD: Miljöansvar för alla.

Inte slänga skräp, sopsortera, åka kollektivtrafik, återvinna, köpa mer lokalproducerat och kompostera.

VARFÖR: För allas bästa. För att det "värsta" inte ska hända.

VEM/VILKA: Alla i kommunen.

NÄR: Nu.

HUR: Informera tidigt i åldrarna, böter, föregå med gott exempel.

VAR: Överallt.

VAD: Bättre skolmat.

VARFÖR: För ungdomar har dålig hälsa och den måste bli bättre! Köp lokalproducerat, det är även bättre för miljön.

Bättre prestation i skolan.

VEM/VILKA: Kommunen/skolstyrelsen.

NÄR: Nu!

HUR: Använda färska råvaror, inget halvfabrikat, ekologiska varor, mer näringsrik mat, mer fullkorn i maten, laga maten på plats, bättre utbildade kockar, salladsbuffé, mer information till eleverna om hälsa och vad som är nyttigt, så de i sin tur kan ställa krav på vad de vill ha för mat..

VAR. Överallt i skolorna.

VAD: Mer kollektivtrafik

Mer och bättre cykelvägar, cykeltaxi, gränssätta utsläpp av koldioxid (CO2).

VARFÖR: Bättre hälsa, renare, trevligare.

VEM/VILKA: Alla (industrier, privatpersoner).

NÄR. Så fort som möjligt.

HUR: Ge ut mer information, miljöböter.

VAR. Överallt där man är.

Grupp 9

VAD: Bättre utbud och upplysning om bättre alternativ

VARFÖR: Bättre miljö och hälsa. Mat är viktigt!

VEM/VILKA: Företag, konsumenterna, EU kan redovisa vårt koncept

insamlingslistor. Efterfrågan = Produktion

NÄR: Så snabbt som möjligt, måste dock se långsiktigt

HUR. Hjälpas åt att prata med politiker namninsamlingar

VAR: Börja hos sig själv, försök expandera

VAD: Bättre skolmat.

VARFÖR: Bättre miljö, bättre hälsa, den nuvarande maten kommer från utlandet, mindre koldioxidutsläpp om maten kommer från lokala gårdar.

VEM/VILKA: Jordbrukare utbildas att odla ekologisk mat, Konsumenterna (påverkar), staten betalar för utbildning.

NÄR: Nu på en gång!

HUR: Jordbrukare behöver utbildas att odla ekologisk mat, omställningsbidrag, inspektörer kollar att allt går rätt till, Sverige ska producera det som går.

VÄRSTALISTOR

Grupp 1 (Flickor - Pojkar)

Jorden sprängs (6 - 5)
Solen slocknar (6 - 4)
Krig (4 - 3)
Ozonlagret försvinner (3 - 2)
Albblommning (1 - 0)
Djuren flyttar (0 - 1)
Vapenprovar i havet/andra ställen (0 - 1)
Vinter utan is/snö (0 - 1)

Grupp 2

Hugger ner regnskog (4 - 1)
Kor (1 - 1)
Olja (1 - 1)
Oljeutsläpp i sjöar (1 - 1)
Fimpar (0 - 2)
Flygplansutsläpp (2 - 0)
Lata människor (2 - 0)
TV & dator (1-0)
Gas från soptippar (1-0)
Cigarettrök (1-0)
Öllukt (0-1)
Skräp i vattnet (1-0)
Krig (1-0)
Kärnkraftverk (0-1)
Elda plast (0-1)
Transporter (1-0)
Motorsport (0-1)
Klimatförändring (1-0)
Besprutad mat (0-1)
Trasiga glasflaskor (0-1)
Klotter (0-1)
Onödiga skjutsar med bil (1-0)

Grupp 3

Nedskräpning (2 - 4)
Avgaser (2 - 3)
Luften blir dålig (0 - 4)
Polarisen smälter (2 - 1)
En person/bil (0 - 2)
Krig (2 - 0)
Nedlagt Zornska (0 - 2)
Dålig belysning vid vägar (3-0)
Global uppvärmning (0-1)
Trädfällning-vi kan inte andas (1-0)
Dåliga cykelvägar (1-0)

Listorna—så här fungerar det

I kritik och visionsfaserna är det full frihet som gäller, d.v.s. man har möjlighet till att ösa ur sig ris och ros, och alla synpunkter skrivs upp. Varje deltagare får sedan, inom båda områdena, fyra små klisterlappar, ”pluppar”. Dessa ska sedan fördelas på de synpunkter som de prioriterar.

Varje deltagare får bara göra fyra val. Det är dessa val som redovisas i antal i värsta- och bästalistorna, d.v.s. antalet pluppar, inte antalet deltagare som tycker så. Som deltagare kan du ju hålla med om övriga punkter, men du får bara ”pluppa” fyra alternativ.

Det är enbart synpunkter som blivit ”plupgade” som redovisas här nedan.

Grupp 4 (Flickor - Pojkar)

Avgaser (2 - 6)
För mycket bilar (3 - 2)
Flygplan (4 - 0)
Nerskräpning (2 - 2)
Farliga kemikalier (1 - 2)
Förbrukning av vatten (0 - 1)
För lite ekologisk och lokalproducerad mat osv. (0 - 1)
Lite miljöbidrag till naturfonder mm (0 - 1)
Man ska inte sälja så mycket spray (0-1)

Grupp 5

Slänger skräp i miljön (5 - 6)
Långa transporter av djur/livsmedel (5 - 5)
Tomgångskörning (2 - 7)
Krig (1 - 3)
Isarna smälter (2 - 1)
Mer sjukdomar (0-1)

Grupp 6 (Flickor - Pojkar)

Djuren. (7 - 1)
Tråkig info. (4 - 1)
Ingen snö. (4 - 0)
Få papperskorgar. (4 - 0)
Få ungdomar är intresserade. (2 - 0)
Dåliga busstider, bättre information (0-2)
Bygga mejeri (0-1)
Laga egen skolmat/närproducerat (1-1)
Ingen natur (1-0)
Återanvändning av kläder (0-1)
Alltid fullt & ofräscht vid returstation (1-0)
Nej till konserveringsmedel (0-1)

Grupp 7

För dyra ekologiska varor (7 - 2)
För lite vindkraft (3 - 4)
För lite ekologisk mat i skolan (7 - 0)
Dålig kollektivtrafik (8 - 4)
Lite lokalproducerad mat handlas (1 - 4)
För lågt engagemang för miljön (3-1)
Inga vätgas/biogas bilar i Mora (0-3)
Skjutsas för ofta (1-0)
Konsumerar för mycket (1-0)
Svårt att sortera (1-0)

Ellen Lidegran har varit medlem i MUR sedan starten 2001. Här är hon i samtal med en av gästerna från Håbo, Fredrik Anderstedt.

Grupp 8 (Flickor - Pojkar)

Ingen snö (2 - 6)
Odrickbart vatten (3 - 3)
Dålig luft (5 - 0)
Inga djur (3 - 0)
Föreningar (3 - 0)
Sjukvårdskris (3-1)
Inga vintrar (2-0)
Jobbkris (2 - 0)
Naturen dör (2 - 0)
Ingen julafton (2 - 0)
Folk dör (0-2)
Äckligt (1-0)
Inga fotbollsplaner (0-1)
Mer sjukdomar (0-1)

Grupp 9

CO2 utsläpp (5 - 12)
Kärn- kolkraftverk (2 - 6)
Skövling (3 - 3)
Fossila bränslen (1 - 2)
Utländsk mat (2 - 1)
Kemikalie anv. (1 - 1)
Djur hållning (2 - 0)
Människo bekv. (2 - 0)
Dyr kollektivtrafik (1 - 1)
Utfiskning (1 - 1)
Krav för lite (0 - 2)
Utrotning arter (1 - 0)
Dåliga arbetsförhållande (1 - 0)

BÄSTALISTOR

Grupp 1 (Flickor – Pojkar)

Miljöbil (3 - 7)
Cykla (3 - 3)
Bilfri dag (2 - 3)
Åka buss (2 - 2)
Samåka (3 - 1)
Ge bort gamla kläder (1- 1)
Resa mindre (1 - 1)
Gå (1-0)
Använda energilampor (0 - 1)
Kompostera (0 -1)
Flyga mindre (1 - 0)
Fler bytardagar (1 - 0)
Bättre material i husen (1- 0)
Att inte skräpa ner (1 - 0)

Grupp 2

(gratis godis) (0 - 9)
Miljömuseum med information (5 - 0)
Insamling för miljön (2 - 0)
Mer sjukvård när det behövs (1 - 1)
Miljövänlig bowling/spelhall (1 - 1)
Mer ekologisk mat i skolan (1 - 1)
Lekpark med miljötema (1 - 1)
Bättre badhus (2 - 0)
Åka mindre bil (1 - 1)
Bättre skolgård (0 - 2)
Fler soptunnor (1-0)
Miljövänliga bussar (1-0)
Gömda fartkameror (1-0)
Högre bensinpris (1-0)

Grupp 3

Inte bespruta maten (2 – 11)
Inte göra lika mycket vaper(2 – 3)
Billigare eko-mat (1 – 2)
Utveckla friends (1 – 2)
Eko-mat i skolan (2 – 0)
Cykla (0 – 2)
Mer närproducerat (2-0)
Äta mer ekologiskt (1-0)
Fler soptunnor där man sorterar (0-1)

Grupp 4

Köpa mer miljömärka och ekologiska varor (1 - 4)
Minska inrikes flygning (1 - 3)
Cykla småsträckor där bil är onödigt (2 - 1)
Sopsortera mer (3 - 0)
Höghastighetståg (1 - 1)
Panta mer (1 - 1)
Åk mer kollektivtrafik (2 - 0)
Spara vatten (1 -| 1)
Mer variation på fritidsaktiviteter (1 – 1)
Alternativ uppvärmning (0-1)
Släng i soptunnor (1-0)

Gruppledarna Maria Gustafsson-Niså från MUR och Kulturchefen Bernd Janusch lyssnar intresserat på vad deltagarna har för synpunkter.

Grupp 5

Sluta använda kemikalier (4 - 4)
Åk mer buss/ Lämna bilen (3 - 4)
Mindre kärnkraft (2 - 5)
Billigare bussbiljett (3 - 3)
Sluta röka (0 - 2)
Höj bensinpris (1 - 1)
Gå till skolan (1 - 1)
Samåka (1-0)
Sänka innetemperaturen (0-1)
Mindre transport av varor (1-0)
Stänga av el när den inte används (0-1)
Fler papperskorgar (1-0)

Grupp 6

Stor träningshall centralt. (5 – 1)
Bättre kollektivtrafik. (5 – 1)
Miljöråd. (5 – 1) -
Cykelbana runt siljan. (5 – 1)
Cykeltaxi. (2 – 2)
Årets miljövänligaste Morabo (2-1)
Positiv atmosfär (1-1)
Tänk på elen, stäng TV, data, lampor (1-0)
Aquanova (1-0)
Gå, cykla, samåka (1-0)

Grupp 7

Handla mer lokalproducerat (1 - 4)
Sänka temperaturen i lokalerna (3 - 2)
Forska mer alternativa energikällor (3 - 2)
Bättre kollektivtrafik (4 - 1)
Lyfta miljöfrågor i media (1 - 2)
Mer ekologisk mat i skolan (5 – 0)
Återplantera skog (2-2)
Höj bensinpriserna (2-0)
Konsumera mindre (2-0)
Mer viltkött (0-2)
Äta mindre kött (2-0)
Fler ekologiska alternativ inom alla områden (0-2)
Miljövänliga batterier till ex. mobilen (0-2)
Leva mer spartanskt (1-0)
Utnyttja vattenkraften bättre (1-1)
Billigare ekologisk mat (1-0)
Fler vindkraftverk (0-1)

Grupp 8

Miljöansvar/alla (3 – 6)
Bättre skolmat (3 – 4)
Bra luft (5 – 2)
Lokalproducerat (4 – 0)
Alla är friska (2 – 0)
Längre livslängd (2 – 0)
Miljövänliga förpackningar (2 – 0)
Bättre hälsovård (2 – 0)

Grupp 9

Bättre skolmat (4 -10)
Förnybara resurser (6 – 3)
Information i tidig ålder (3 – 5)
Bättre utbud och upplysning av miljövänliga alternativ (3 – 4)
Bättre kollektivtrafik (4 – 1)
Miljö byggda hus (0 – 3)
Bra o lätt åtkomlig info (1 – 0)
Bevara naturen och dess resurser (1 – 0)
Bra info om hållbart beteende (1 – 0)
Bättre inblick (1 – 0)

I grupp 5 hade Sigrun Nilsson från MUR en politiker, Gunnar Nilsson, som sin medhjälpare.

Utvärdering deltagare

Positivt

- *Maten (24)
- *Allt var bra (19)
- *Ledarna (15)
- *Gruppen (8)
- *Kul (7)
- *Allt vi gjorde var bra och kul (6)
- *En rolig dag (6)
- *Lekarna (5)
- *God frukt (4)
- *Ledarna har varit jättesnälla (3)
- *Rasten (3)
- *Intressant (3)
- *Bra/intressanta diskussioner/dialoger (3)
- *Att få prata vad vi tycker om saker (2)
- *Trevligt (2)
- *Lärorikt (2)
- *Samarbetet (2)
- *Mycket raster (2)
- *Dagen har varit roligt (2)
- *Lärarna var SKITbra (2)
- *Upplägget (2)
- *Vi har lärt oss mycket (2)
- *Mycket bra idéer (2)
- *Mindre grupper (2)

MUR-arna Victoria Sverre och Filip Östenson i grupp 2 hade Eva Larsson och Olov Carlsson som medhjälpare.

- *Fått chans att prata med politikerna.
- *Vi har diskuterat mycket och det var kul.
- *Strukturen.
- *Innehållet.
- *Kommit fram till bra beslut.
- *Svårt att på en gång komma på allt som varit bra, inget har varit dåligt i alla fall.
- *Det filmades.

- *Tack för att jag fick komma hit, det har varit roligt idag.
- *Jag vill gärna komma tillbax, tycker det är kul, för jag ÄLSKAR att förklara.
- *Vi har haft kul för vi har fått bestäma lite.
- *Bra att vi fick mat och saft, vatten, frukt.
- *Vi har haft dom bästa och roliga ledarna.
- *Det har varit en toppendag.
- *Rudina och Marie-Louise.
- *Jag har träffat två nya kompisar, Josefine och Lisa.
- *Diskochonen.
- *Det skulle vara ett önskemål att ha så här bra mat på Morkarlbyhöjden.
- *Träffat Emelie och Jossan och Lisa.
- *Att vi pratat mycket om miljön.
- *Det var goda smörgosar till maten.
- *Brödet och rast.
- *Allt förutom en grej.
- *Att vi pratat om olika saker.
- *Många snälla personer.
- *Man får större bekantskap med ämnet miljö.
- *Man får vara med och förändra själv.
- *Alla lyssnar på ens idéer.
- *Det har varit kul att alla var snälla.
- *Jag har lärt mig några nya saker.
- *Att vi har säga vad vi tycker.
- *Det mesta.
- *Att få lära sej och förstå.
- *Intressant ämne som debatterades.
- *Intressant tema.
- *Diskussionerna kändes bra och jag tycker att jag har fått göra min röst hörd.
- *Att man har kunnat diskutera och säga sina åsikter, ett bra forum för argument helt enkelt.
- *Vi har tagit upp bra saker och kommit på bra lösningar.
- *Att man fått fram sitt budskap.
- *Träffat folk.
- *Lärt sig en del.
- *Det har varit lärorikt och man har verkligen fått vara delaktig.
- *Alla har fått framföra sin åsikt.
- *Att prata om miljömusen.
- *Att man fåt nya kompisar.
- *Bra att dagen handlade om miljön.

- *Att våra åsikter kom fram.
- *Bra "föreläsare".
- *Ingen åsikt är fel.
- *Att vi fick vara lediga från skolan idag.
- *Mycket trevligt folk.
- *Att vi tagit upp om viktiga, intressanta och aktuella frågor om just miljön (som måste bli mkt bättre).
- *Man fick veta mycket.
- *Fick chans att påverka.
- *Att alla får uttrycka sin åsikt och det känns som att det faktiskt gör skillnad och att de ansvariga lyssnar.
- *Att vi har fått komma med åsikter om hur vi ungdomar vill förändra Mora.
- *Fått framför mina idéer och funderingar.
- *Ganska bra ledare.
- *Vi har tagit upp viktiga frågor.
- *Man fick säga vad man tyckte.
- *Att vi diskuterat, hört varandras åsikter.
- *Vi har haft chansen att påverka, eftersom vi har pratat med politikerna.

Moa Wahlborg från Noretskolan var en av många intresserade och engagerade ungdomar.

Negativt

- *Inget (41)
- *Att smörgosarna tog slut (3)
- *Jag vet ej (3)
- *Frukten var inte ekologisk (2)
- *Inge har varit träkit (2)
- *? (2)
- *Att sitta still hela tiden (2)
- *Långtråkig början, skulle börja 8.30 men började 9.15.
- *Det var inte alltid så fokuserat.
- *Det är jobbigt att prata om värstalistan hemska saker.
- *Att jag såg fel på tiden.
- *De har varit lite surrit.
- *Mindre raster fast längre.
- *Maten.
- *Att dom skulle intervjua mig!
- *Vindruvorna tog slut.
- *Stökigt och stimmigt från grupperns aktiviteter.
- *Kunde ha varit fler backup av gruppleadare och vuxna.
- *Det har bara varit kul.
- *Att vi fick lov att sitta inne hela dagen.

- *Det var boring (trist).
- *Småtråkigt.
- *Det har känts lite skeptiskt till att ngn av idéerna kommer gå igenom.
- *Att de va lite långtråkigt.
- *Kommer inte på något.
- *Att pastan var fullkorn.
- *Allt.
- *Att vi var i små grupper hela tiden.
- *Ta mer initiativ när vi diskuterar, annars Great!
- *Nästan inget, kanske bättre luftkonditionering i rummet.
- *Tycker det varit bra.
- *Lite segt ibland.
- *Mer debatt/diskussioner.
- *Dåligt med raster och lekar.
- *Lite mycket tid mellan kritik och vision.
- *Att det inte var pannkaka.

Utvärdering gruppleddare

Positivt

- *Maten (16)
- *Allt var bra (7)
- *Bra organisation (6)
- *Bra mottagande (5)
- *Engagerade ungdomar (4)
- *Bra planering (3)
- *Bra tema (3)
- *Alla roliga idéer (3)
- *Intressant dag (3)
- *Samarbetet (2)
- *Har fått en annan syn på vissa saker (2)
- *God fika (2)
- *Bra erfarenhet (2)
- *Tiderna var bra (2)
- *Grupperna (2)

Tusse Jonsson från Storfors kommun är intresserad av diskussionerna mellan KS-ordförande Peter Helander och några av deltagarna.

- *Åkes tacktal.
- *Våra trevliga personer från St.Mikael.
- *Bra flyt under dagen
- *Gruppleddarutbildningen var klar och tydlig, lätt att förstå hur vi skulle gå tillväga.
- *Min plats var isolerad och bra. Det var ett eget rum.
- *Bra information innan.
- *Duktiga elever.
- *Fantastisk grupp med väldigt engagerade barn, de hade väldigt bra idéer och åsikter och skötte sig jättebra.
- *Tidsplaneringen var perfekt, tiden räckte till och blev över för lek.
- *Bra dag som helhet.
- *Väl genomtänkt och organiserat.

- *Trevlig, tillitsfull stämning mellan handledare och deltagare.
- *Bra att just miljöperspektivet belysts.
- *Mkt underbara idéer.
- *Utmanande.
- *Underbara, engagerade ungdomar.
- *Framtidsstro och positiv livssyn, allt är möjligt.
- *Ansvarstagande.
- *Bra med politiker – deltagare – MUR.
- *Jättebra MUR:are, KANONduktiga.
- *Enkelt att följa dagens program.
- *Duktiga dokumentatörer.
- *Många ”vuxna” som ledare och som florerade i lokalerna.
- *Alla frivilliga vuxna.
- *MUR:s arbete och gruppleddning.
- *Ledningen av dagen.
- *Initiativet att göra detta.
- *Fruktskålen.
- *Roligt.
- *Gubbar som leker med kamerorna i utbildningen.
- *Väldigt kul.
- *Bra diskussioner av temat.
- *Bra gruppleddare.
- *Bra med flera matstationer.
- *Gruppleddarna från Ungdomsrådet.
- *Gruppernas storlek.
- *Det praktiska och tekniska arrangemanget (Media – Handelsprogrammen)
- *Så mycket det bara gick.
- *Det som vart är att få höra hur stor betydelse miljön har på dagens samhälle. Se hur man kan påverka det.
- *Lyssna på hur andra människor ser på miljön.
- *Lekarna.
- *Kom fram till mkt bra saker som kan förendra på miljön.
- *Min grupp.
- *Slapp skolan,
- *Bra tempo.
- *Skön attityd,
- *Lagom lång dag.
- *Bra med källsortering av soporna.
- *Otroligt coolt med livesändning på nätet.

- *Hela upplägget är bra, från grupper till TV-sändning.
- *Helt suveränt häftigt att under en hel dag prata om miljö.
- *Ungdomar som gruppleddare, jätteduktiga och deltagarna engagerade.
- *Dagen har flutit på bra.
- *Gruppleddarna har gjort ett skitbra jobb.
- *Ellen var duktig=)
- *Det har varit intressant att höra vad yngre har att säga om miljön.
- *Alla diskuterade bra och kom med många idéer.
- *Bra ordnat, gick snabbt med att dela in i grupper och alla visste var dom skulle.
- *Många ungdomar som var aktiva.
- *Att jag fick jobba med bra personer under dagen.
- *Hur viktigt det är att få vara med och påverka miljön. Man tänker nog efter lite mer på vad man gör och inte gör och om det är bra eller inte för naturen.
- *Öppenheten.
- *MUR: stommen i detta arbete.
- *Att det var så många gäster.
- *Att det kom ungdomar från andra kommuner.
- *Kan vi bjuda in ungdomsråden från grannkommunerna nästa gång?
- *Deltagarna, de har haft många bra idéer och varit glada och positiva.
- *De andra gruppleddarna, funkade bra ihop.
- *Varit en toppendag.
- *Ungdomarna var aktiva och engagerade och sa väldigt bra saker.

Negativt

- *Det var inget som var dåligt (10)
- *Enformigt arbete (3)
- *Lång tid (2)
- *Att vi har så mycket att förbättra i Håbo.
- *Brödet tog slut.
- *Batteriet i klockan var slut.
- *Den politiker jag arbetade med tog över lite för mycket, men det löste sig.
- *Min politiker pratade lite för mycket om onödiga saker.
- *Att vissa ledare var mindre bra förebilder.
- *Lite väl svårt för de små barnen.

Våra ungdomar är miljömedvetna och cykeln är deras naturliga transportmedel. Detta är ett fåtal från den cykelpark som fanns utanför entrén till Moraparken.

- *Jag hade min grupp vid scenen där det fanns tre andra grupper. De upplevde att det var surrigt och man hörde inget. Vissa fick ont i huvudet. Går det att skaffa fler lokaler till nästa demokratidag?
- *Försökte ta del av webb- chat sidan, men förstod att tekniken inte fungerade fullt ut.
- *Stundtals för högt ljud, vilket stör grupperna och koncentrationen hos deltagarna i åk 4.
- *För långa pass, svårt att hålla liv i diskussionerna.

- *Möjligen ”fylligare” handledarmaterial med risk för styrning.
- *Lite dålig luft i lokalerna.
- *Någon gruppleddare som jag undrade vad hon gjorde där. En fick dra hela lasset.
- *Dokumentatörerna hade rätt tråkigt mellan varven.
- *Plats för grupper i stora salen var inte lämpliga, svårt att höra.
- *Representationen från vissa skolor.
- *Info om teknik och verksamhet före demokratidagen, marknadsföring.
- *Man blir trött i längden.
- *Små ungar som stör.
- *Gubbar som leker med kameror.
- *Mycket spring.
- *De va lite stökigt.
- *Svårt att höra.
- *P.g.a. sjukdom blev det bara en gruppleddare, hoppas på ”backup” till nästa gång.
- *Vi i stora salen blev störda av de andra gruppernas högljudda lekar, engagemang.
- *Mera tydlighet vart grupperna ska.
- *Fler vuxna med.
- *Gruppdeltagarna (som ska representera sina klasser) bör vara bättre förberedda.
- *Klockan fungerade inte.
- *Ingenting typ.
- *Mera raster.
- *Kortare dag.
- *Va inte så mkt raster, fick ont i huvudet.
- *Uttråkade barn.
- *Webbsidan behöver snyggas upp och få mer funktionalitet.
- *Radiosändningar?
- *Dokumentatörerna borde skriva direkt på webben.
- *Bättre, tydligare mallar för dokumentat.

- *Bättre marknadsföring av bl.a. ”maila-in” funktionen.
- *E-posta från webbsändningen.
- *Inga direkta frågor till tittare.
- *Dålig möjlighet att sortera avfallet.
- *Kanske skulle det behöva ”grundas” mera för eleverna innan i t.ex. skolan.
- *Väldigt högljutt i stora salen.
- *De mindre grupperna var högljudda, hade kanske varit bättre att sätta de yngre grupperna i grupprummen eller tvärtom.
- *En idé kanske vore att sätta 2 politiker i de äldre grupperna. Det är svårt att göra sig hörd, brist på respekt?
- *Ledarna borde planera vad dom ska säga lite mer.
- *Få grupperna att hålla sig till ämnet.
- *Mycket väntan/dötid för oss som dokumenterade.
- *Lite stött/stökigt.
- *Segt/lång väntan på slutet.
- *Vi borde fångat upp fler till MUR!
- *Det är inte frivilligt att skicka klassrepresentanter till demokratidagen.
- *Tydlighet mot rektorer/lärare!
- *Varje klass borde koppla upp sig under dagen.
- *Tydligare utskick var man hittar chatten.
- *Det blir lite bullrigt i stora salen.
- *Deltagarna kunde få lite mer information från skolan om ämnet, kom upp lite saker.
- *Vi var tvungna att bromsa lite.
- *Bäst och värsta listan är ungefär samma sak när man diskuterar. Det torkar lätt ut om deltagarna inte vet så mkt. Annars förstod de bra.

Här pågår en fartfylld övning i grupp 3 för att släppa loss kreativiteten hos deltagarna. Gruppleddare är David Fernström och Rebecca Fredriksson med David Örnberg som vuxen medhjälpare.